

УДК 378.147.091.12.011.3:373.3.064:055.56

КОНЦЕПЦІЯ ШЕСТИ ТИПІВ УЧАСТІ ДЖ. Л. ЕПШТЕЙН У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПАРТНЕРСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ

К. Біницька, К. Юр'єва, Л. Беземчук

THE CONCEPT OF SIX TYPES OF PARTICIPATION J. L. EPSTEIN IN FUTURE TEACHERS TRAINING FOR PARTNER EDUCATIONAL INTERACTION

K. Binytska, K. Yuryeva, L. Bezemchuk

Анотація. Здійснено огляд концепції шести типів участі Джойс Л. Епштейн з метою окреслення можливостей використання її ідей та досвіду її послідовників для підготовки майбутніх учителів початкової школи та мистецьких дисциплін до реалізації партнерської освітньої взаємодії в майбутній професійній діяльності. Зазначено, що актуальність порушеної проблеми підготовки майбутнього вчителя до реалізації ідей партнерської освітньої взаємодії зумовлена необхідністю модернізації системи шкільної освіти в Україні на засадах Концепції Нової української школи. Партнерську освітню взаємодію визначено як педагогічний засіб реалізації педагогіки партнерства та стимулювання співпраці, спілкування, активності вчителів, учнів, їхніх батьків, соціального оточення – місцевої громади. Аналіз понад 30 опублікованих у період з 2009 по 2024 рік праць українських дослідників засвідчив, що в Україні повідними принципами педагогіки партнерства стали гуманізм та індивідуальний підхід до особистості учня, її розвитку та соціалізації. При цьому на вітчизняних теренах виник окремий організаційно-педагогічний феномен – школа-родина. Партнерство інтегрує специфічний потенціал різних соціальних інституцій: сім'ї, закладу освіти та місцевої громади. Виявлено, що заклади загальної освіти англomовних країн (США, Велика Британія, Австралія) часто вибудовують партнерську взаємодію з учнями, їхніми сім'ями та місцевою спільнотою на основі концепції шести типів участі Джойс Л. Епштейн. Розкрито етапи становлення концепції шести типів участі, в якій авторка деталізує зміст спільної роботи в шістьох основних сферах партнерства дітей, сім'ї та громади і школи: виховання, комунікація, волонтерство, навчання вдома, діяльність з прийняття рішень, співпраця з місцевою громадою. Схарактеризовано діяльність і здобутки послідовників Дж. Л. Епштейн у США, Великій Британії та Австралії. Аналіз комплексу документів австралійської Рамкової схеми партнерства між сім'єю та школою (*Family-school partnerships framework*) показав, що її сім ключових вимірів (*Seven key dimensions*) – спілкування, поєднання навчання в школі та вдома, створення спільнот та ідентичностей, визнання ролі сім'ї, консультування щодо прийняття рішень, співпраця за межами школи, участь – є органічним продовженням і розвитком шести обґрунтованих свого часу Дж. Л. Епштейн типів участі. Окреслено своєрідну систему взаємодії закладу освіти, сімей учнів і місцевої громади в КНР, засновану на спільній діяльності з естетичного виховання та мистецької освіти учнів і населення. Зроблено висновок про доцільність упровадження ознайомлення з ідеями концепції шести типів участі

Дж. Л. Епштейн та напрацюваннями її послідовників у процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів і вчителів мистецьких дисциплін до реалізації партнерської освітньої взаємодії.

Ключові слова: партнерство, освітня взаємодія, концепція шести типів участі, Дж. Л. Епштейн, Рамкова схема партнерства між сім'єю та школою, професійна підготовка, майбутні учителі початкової школи, майбутні учителі мистецьких дисциплін, Сполучені Штати Америки, Велика Британія, Австралія, Китайська Народна Республіка.

Abstract. This article reviews Joyce L. Epstein's concept of six types of involvement, aiming to outline the potential applications of her ideas and the experiences of her followers in preparing future primary school teachers and art educators for implementing collaborative educational interactions in their professional activities. The relevance of preparing future teachers to embrace the principles of partnership-based educational interaction is underscored by the need to modernize Ukraine's school education system in line with the principles of the *New Ukrainian School Concept*. Partnership-based educational interaction is defined as a pedagogical tool to implement the pedagogy of partnership and stimulate collaboration, communication, and active participation among teachers, students, parents, and the broader social community. An analysis of more than 30 studies by Ukrainian researchers published between 2009 and 2024 revealed that the leading principles of partnership pedagogy in Ukraine are humanism and an individualized approach to the student's personality, their development, and socialization. Furthermore, a unique organizational and pedagogical phenomenon – the family-school model – has emerged in Ukraine. Partnership integrates the distinct potential of various social institutions: the family, the educational institution, and the local community. It was found that general education institutions in English-speaking countries (the United States, the United Kingdom, Australia, and Ireland) often base their partnership interactions with students, their families, and local communities on Joyce L. Epstein's concept of six types of involvement. Epstein is even regarded as the creator of the theory of educational partnership. The stages of the development of her concept, which details six key areas of partnership among children, families, communities, and schools – parenting, communication, volunteering, learning at home, decision-making, and collaborating with the community – are explored. The activities and contributions of Joyce L. Epstein's followers in the United States, the United Kingdom, and Australia are characterized. An analysis of the *Family-School Partnerships Framework* documents from Australia demonstrated that its seven key dimensions – communication, connecting learning at school and at home, building communities and identities, recognizing the role of families, providing consultation on decision-making, collaborating beyond the school, and participation – serve as a natural continuation and development of Epstein's six types of involvement. Additionally, a distinctive system of interaction between educational institutions, students' families, and the local community in China was outlined, which is based on joint efforts in aesthetic education and arts-based activities for both students and the wider population. The article concludes by emphasizing the importance of integrating knowledge of Joyce L. Epstein's concept of six types of involvement and the work of her followers into the professional training of future primary school and art educators to effectively implement partnership-based educational interactions.

Keywords: partnership, educational interaction, concept of six types of involvement, Joyce L. Epstein, *Family-School Partnerships Framework*, professional training, future primary school teachers, future art educators, United States, United Kingdom, Australia, People's Republic of China.

Загальна постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасному мінливому і все більш непередбачуваному світі, де «„перевірені маршрути” за одну ніч

перетворюються на глухі кути, а традиційні, колись надійні моделі поведінки ведуть не до успіху, а до поразки» (Bauman, 2011, s. 152), надзвичайно важливо володіти навичками партнерської взаємодії, які дають змогу визначати власні потреби і можливості, ефективно і безперешкодно рухатися у повсякденному житті та раціонально використовувати величезні інформаційні ресурси. Той, хто вміє вести діалог і є доброзичливим, має більше шансів впоратися з життєвими викликами та досягти успіху. Саме вміння налагоджувати суспільні зв'язки із сформованою повагою до особистості, на нашу думку, дає можливості для сталого розвитку українського суспільства в цілому.

Актуальність проблеми підготовки майбутнього вчителя до реалізації ідей партнерської освітньої взаємодії зумовлена необхідністю модернізації системи шкільної освіти в Україні на засадах Концепції Нової української школи (Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року, 2016). Партнерська освітня взаємодія є педагогічним засобом, за допомогою якого реалізується педагогіка партнерства та стимулюється співпраця, спілкування, активність вчителів, учнів, їхніх батьків, соціального оточення – місцевої громади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми.

Не претендуючи на всеохоплюючий аналіз стану дослідженості проблеми партнерської освітньої взаємодії, для огляду наявних публікацій ми звернулися до бази даних «Наукова періодика України» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (http://nbuv.gov.ua/data_base). Пошук за найбільш поширеними ключовими словами «взаємодія сім'ї і школи» дав 90 статей, опублікованих у період з 2009 по 2024 рік. Тематика показаних статей виявилася надто широкою, тому ми зупинили свою увагу на працях, присвячених: 1) початковій школі / роботі з молодшими школярами / [майбутнім] учителям початкової школи, а також, виходячи зі сфери професійних інтересів, 2) естетичному / музичному вихованню та навчанню. Новий список містив 30 назв статей, які підлягали аналізу (Безлюдна, 2011; Бобошко, 2016; Бовсунівський, 2020; Ветрова, 2016, 2017, 2020а, 2020б; Гончар і Яценко, 2021; Десятник, 2013; Зажарська, 2017; Кайда, 2016; Колишкіна, 2017а, 2017б; Литвин, 2018; Маценко, 2013; Різак, 2012; Селуянова, 2013; Семенова і Репницька, 2016; Силенко, 2023; Сиса, 2016; Слятіна, 2013, 2017а, 2017б; Стаднік, 2013; Терещенко, 2015; Трухан, 2021; Харківська, 2020; Цуркан, 2017; Янішевська, 2013; Яров, 2020).

Пізніше ми додали ще одне ключове слово – *партнерська* [взаємодія], хоча феномен і принципи партнерства вже були розглянуті в працях Л. Гончар і Л. Яценко (2021), а також Т. Яров (2020). Додавання до пошукового запиту нового ключового слова розширило список на шість публікацій: Н. Басюк (2019), В. Головня (2016); М. Козир і Т. Калініченко (2021); Л. Куземко (2021); Є. Починок (2023), Т. Федірчик і В. Дідух (2021).

У ході роботи до списку використаних вітчизняних джерел додалися автореферат дисертації О. Роговець (2013) і публікація І. Крохмальної (2015) на сайті «Фокус».

Також зазначимо, що в українському освітянському просторі, починаючи з кінця ХХ століття, викристалізувався окремий організаційно-педагогічний феномен – школа-родина, заснований саме на ідеях глибокого партнерства сім'ї, закладу освіти та громадськості (Копайгора, Манжос, і Колісник, 2022; Усатенко і Усатенко, 2023; Фігурний, 2022).

Узагальнюючи численні праці українських педагогів-теоретиків і освітян-практиків, погоджуємося з висновками Є. Починок (2023) і констатуємо, що повідними принципами педагогіки партнерства у вітчизняній школі стали гуманізм та індивідуальний підхід до особистості учня, її розвитку та соціалізації. При цьому залучається і синергетично інтегрується специфічний потенціал різних інституцій: сім'ї, закладу освіти та місцевої громади. Для нас принципово важливо, що в умовах партнерської взаємодії учень навіть початкової школи не просто «розглядається», номінально вважається (як це впливає з тез Е. Починок (2023, с. 96)), але й реально стає зацікавленим партнером, однодумцем, рівноправним учасником педагогічного процесу.

З особливою цікавістю ми ознайомилися з результатами досліджень українськими вченими теоретичних засад і досвіду організації взаємодії і широкого партнерства школи, сім'ї та громадськості в зарубіжних країнах: Великій Британії (Бобошко, 2016; Крохмальна, 2015), Іспанії (Янішевська, 2013), Норвегії (Трухан, 2021), Сполучених Штатів Америки (Безлюдна, 2011). Виявилось, що принаймні в англійських країнах, Великій Британії і США, активно посилаються на праці й досвід Джойс Л. Епштейн. Цей факт і зумовив виникнення нашого дослідницького інтересу до ідей і діяльності особи, яку вважають творцем теорії освітнього партнерства (Karbowniczek, 2016, с. 77).

Метою статті є огляд концепції шести типів участі Джойс Л. Епштейн з метою окреслення можливостей використання її ідей та досвіду її послідовників для підготовки майбутніх учителів початкової школи та мистецьких дисциплін до реалізації партнерської освітньої взаємодії в майбутній професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу статті. Сьогодні важливим елементом сучасних освітніх змін відповідно до ідей Концепції Нової української школи є активна взаємодія і співпраця школи, сім'ї та громадськості. Тому, дуже важливо, щоб усі перелічені учасники освітнього процесу стали союзниками у спільній справі.

Якщо проаналізувати дописи в соціальних мережах у батьківських і вчительських групах, можна побачити два поширених антагоністичних погляди на взаємодію школи та сім'ї учня. Один підхід акцентує увагу на конфлікті, взаємних звинуваченнях та розглядає школу як поле битви. Умови та стосунки в такому середовищі гарантують боротьбу за владу та дисгармонію. Інший погляд навпаки, наголошує на необхідності партнерства, об'єднання зусиль, вибудовування спільної стратегії в освітньо-виховній роботі та розглядає школу

як простір співпраці. Умови та стосунки в такому середовищі заохочують до розподілу повноважень і взаємної поваги, а також дозволяють спрямовувати енергію всіх учасників на діяльність, яка сприяє освіті та розвитку учнів. Адже, навіть якщо виникають конфлікти, мир рано чи пізно має бути відновлений, а партнери в освіті дітей (адміністрація школи, вчителі, батьки, представники місцевої громади) мають працювати разом.

Багато сучасних батьків активно цікавляться навчальними успіхами своєї дитини і загалом тим, що відбувається в школі. Особливо активним такий інтерес є зазвичай на етапі навчання дитини в початковій школі. Це не лише зрозуміло, але й надзвичайно важливо, адже саме в цей час закладаються основи навчальної діяльності особи, її загальнонавчальних умінь і навичок. І тут сім'я, безперечно, може і має допомогти школі, створити для дитини сприятливі умови не лише на власний розсуд, але й виходячи з науково обґрунтованих рекомендацій вчителя початкових класів, шкільного психолога, адміністрації закладу освіти. Тому спільною метою співпраці педагогів і батьків має стати насамперед благополуччя дитини в найширшому розумінні цього слова, турбота про її гармонійний розвиток, налагодження партнерської взаємодії, прийняття спільної відповідальності за виховання та навчання молодого покоління.

Польська дослідниця J. Karbowniczek (2016) стверджує, що принцип партнерства «охоплює учнів, вчителів та батьків і ґрунтується на багатосторонніх відносинах, рівності, взаємодопомозі та відповідальності. Окрім усвідомлення спільної мети, важливою є добровільна участь, визначення обов'язків, простір для взаємного і різноспрямованого спілкування, доброта, емпатія, альтруїзм, готовність до підтримки та залучення до шкільної діяльності задля гармонійного розвитку учня. Цей принцип також вимагає визначення та окреслення певних правил, сфер і рамок для широкої співпраці» (Karbowniczek, 2016, с. 73–74).

Думку продовжує й деталізує А. Kubala-Kulpińska (2024), стверджуючи, що «партнерство в освіті – найкращий спосіб спілкування, спільної роботи батьків, учителів, учнів та місцевого соціального середовища. Завдяки цьому всі сторони мають можливість обговорити власну точку зору з приводу того чи іншого питання та виробити спільну позицію... Незважаючи на те, що партнерство є однією з найважчих сфер для розвитку в школі, воно варте зусиль і часу, тому що переваги партнерства можуть бути величезними» (Kubala-Kulpińska, 2018, 27 червня).

Вважаємо, що гарним засобом планування та реалізації ідеї освітнього партнерства у процесі фахової підготовки майбутніх учителів є ознайомлення із концепцією шести типів участі Дж. Л. Епштейн під час вивчення педагогічних навчальних дисциплін. Джойс Л. Епштейн – доктор філософії в галузі соціології, є співдиректором Центру партнерства між школами, сім'єю та громадою, а також обіймає посаду професора в Школі освіти Університету Джона Гопкінса (США). За її ініціативою в 1991 р. було засновано *Міжнародну мережу (INET) науковців зі шкільних, сімейних і громадських партнерств*, а в 1995 році – *Національну мережу партнерських шкіл (NNPS)*, які організують і проводять дослідження, а

також забезпечують професійний розвиток керівників шкіл, освітніх округів, співробітників освітянських організацій для розробки науково-обґрунтованих програм залучення сім'ї та громади.

У 2009 р. Дж. Л. Епштейн обрали дійсним членом Американської асоціації освітніх досліджень (AERA) і нагороджено за видатну кар'єру в галузі прикладної соціології освіти від групи спеціальних інтересів AERA з соціології освіти.

Дж. Л. Епштейн належить понад 150 публікацій з розробки програм партнерства між школою та сім'єю, починаючи з досліджень 1980-х рр. (Epstein, 1986, 1987, 1988a), а також рекомендації з підготовки педагогів до вдосконалення освітнього процесу в школах, з-поміж іншого, і на засадах освітнього партнерства. Низка праць Дж. Л. Епштейн неодноразово перевидавалися. Так, сьогодні маємо вже четверте, починаючи з 1997 р. (Epstein, Coates, Salinas, Sanders, Simon, 1997), видання книги *School, family, and community partnerships: Your handbook for action* (Epstein, Sanders, Simon, Salinas, Jansorn, Van Voorhis, Martin та ін., 2019), а також третє з 2001 р. видання книги *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools* (Epstein, Sheldon, 2023).

Дж. Л. Епштейн розпочала свої дослідження як соціолог освіти з проблем зв'язків сім'ї і школи (Epstein, 1986), які переросли в питання тісніших уже сімейно-шкільних зв'язків (Epstein, 1987) і вилилися в виявлення впливу практики виконання домашніх завдань, тобто сімейної атмосфери і залученості батьків до шкільного життя дітей, на навчальні досягнення та поведінку учнів початкової школи (Epstein, 1988a).

Уже в середині 1990-х рр. Дж. Л. Епштейн доходить думки про партнерство між школою, сім'єю і громадою як спільну турботу про дітей: «Те, як школи піклуються про дітей, відображається на тому, як школи піклуються про сім'ї дітей. Якщо вихователі дивляться на дітей просто як на учнів, вони, швидше за все, розглядатимуть сім'ю окремо від школи. Тобто від родини очікують, що вона зробить свою справу, а навчання дітей залишить школі. Якщо педагоги дивляться на учнів як на дітей, вони швидше за все, бачать і сім'ю, і громаду партнерами школи в навчанні та розвитку учнів. Партнери визнають спільні інтереси та несуть відповідальність за дітей, а також вони працюють разом, щоб створити кращі програми та можливості для учнів» (Epstein, 1995).

Ідея залученості сім'ї до навчальних справ дитини і школи та вчителя як помічників сім'ї у цьому напрямі спричинила увагу дослідниці до функції домашніх завдань і ролі вчителя в їх формулюванні (Epstein, Van Voorhis, 2001), що в подальшому переросло в перехід від задавання/призначення домашнього завдання до його розробки/дизайну (Epstein, Van Voorhis, 2012).

Окремим напрямом у розвитку моделі партнерства стала розробка ідей партнерства сім'ї та громади (Epstein, Salinas, 2004). Дж. Л. Епштейн вибудовує свою концепцію, виходячи з переконання, що провідною ланкою виховання, навчання, розвитку, соціалізації дитини є сім'я, тому школа і громада мають допомагати їй у вирішенні освітніх та життєвих питань, які важливі для

досягнення успіху кожної особи та формування в дитини позитивного ставлення до школи. Увага професійного соціолога до участі громади/суспільства в допомозі сім'ї та школі привела дослідницю до висновку про необхідність залучення політичних кіл до просування програм шкільного, сімейного та громадського партнерства (Epstein, Sheldon, 2016).

Розглянемо більш детально концепцію шести типів участі, в якій Дж. Л. Епштейн розкриває шість основних аспектів партнерства дітей, сім'ї та громади і школи.

Партнерство школи, сім'ї та громади – це багатовимірне поняття. Основа шести типів залучення, заснована на дослідженні Дж. Л. Епштейн та її колег, допомагає школам розробляти програми, які залучають сім'ї різними способами та в різних обставинах. Коротко, це шість типів, виокремлених на основі різних видів спільної діяльності школи, вчителя і сімей учнів:

Тип 1 – Виховання. Заняття в школі з педагогічної просвіти батьків щодо виховання дітей допомагають батькам і родинному колу в цілому зрозуміти розвиток дитини, а педагогам – сім'ї своїх учнів. У підсумку родина та домашнє середовище підтримують «дітей як учнів», а школа розуміє сім'ї своїх учнів.

Тип 2 – Комунікація. Комунікаційна активність покращує двосторонню співпрацю між вчителями та батьками щодо шкільних програм і успішності дітей. Тобто вчителі, учні та сім'ї розробляють ефективні форми спілкування: «школа–дім» і «дім–школа».

Тип 3 – Волонтерство. Вчителі, учні та сім'ї організовують шкільні активності, коли батьки застосовують свій час і можливості для допомоги школі й підтримки освітнього процесу, отримуючи у відповідь визнання аудиторії як цінних волонтерів.

Тип 4 – Навчання вдома. Батьки разом з дітьми залучаються до виконання домашніх завдань, інших навчальних занять і розвитку дітей. Учитель надає інформацію, ідеї або навчає батьків співпраці з дітьми, щоб вони могли «допомагати учням вдома з виконанням домашніх завдань та іншими заходами, пов'язаними з навчальною програмою, допомагати приймати рішення та планувати навчальну роботу».

Тип 5 – Діяльність з прийняття рішень. Школи залучають батьків до вирішення шкільних проблем, що розвиває лідерські якості батьків і підносить роль у шкільних комітетах. Практика залучення до прийняття рішень також дозволяє почути думки всіх батьків щодо шкільних справ і забезпечує захист їх інтересів.

Тип 6 – Співпраця з громадою. Громадські служби, ресурси громад та партнери інтегруються в освітній процес для «зміцнення шкільних програм, сімейних практик, а також навчання та розвитку учнів (Epstein, Sanders, Simon, Salinas, Jansorn, Van Voorhis, Martin та ін., 2019; National Network of Partnership School, 2022).

Структура шести типів участі базується на теорії Дж. Л. Епштейн про *накладання сфер впливу*. Теорія якнайкраще розкривається у прикладі, наведеному самою авторкою: «У деяких школах досі є педагоги, які кажуть:

„Якби сім'я просто виконувала свою роботу, ми могли б виконувати свою роботу”. І все ще є батьки, які кажуть: „Я виростив цю дитину; тепер ваша робота – навчити її”. Ці слова відображають погляд на відокремлені сфери впливу. Інші вчителі кажуть: „Я не можу виконувати свою роботу без допомоги сімей моїх учнів і підтримки цієї громади”. А деякі батьки кажуть: „Мені справді потрібно знати, що відбувається в школі, щоб допомогти своїй дитині”. Ці фрази втілюються в теорії *накладання сфер впливу* (Epstein, Sanders, Simon, Salinas, Jansorn, Van Voorhis, Martin та ін., 2019).

Іншими словами, найефективніші партнерства між школою, родиною та громадою, тобто ті, які мають найбільший позитивний вплив на соціальний, емоційний, когнітивний та освітній розвиток і процвітання учня, визнають, що три основні «сфери» впливу не діють незалежно одна від одної, але взаємно підсилюються або взаємно розвиваються. Далі Дж. Л. Епштейн пояснює цю теорію, описуючи, як на практиці працюють автентичні партнерства між школою, сім'єю та громадою (тобто ті, які позитивно взаємодоповнюють одне одного):

- Школи, схожі на сім'ї: «У партнерстві вчителі та шкільний менеджмент створюють школи, *схожі на сім'ї*. Сімейна школа визнає індивідуальність кожної дитини та змушує кожну дитину відчувати себе особливою та включеною в процес. Сімейні школи приймають усі сім'ї, а не лише ті, з якими легко співпрацювати» (Epstein, Sanders, Simon, Salinas, Jansorn, Van Voorhis, Martin та ін., 2019).

- Шкільні сім'ї: «У партнерстві батьки створюють *шкільні сім'ї*. Шкільна сім'я визнає, що кожна дитина також є учнем. Сім'ї підсилюють важливість школи, виконання домашніх завдань і заходів, які розвивають навички учнів і почуття успіху» (Epstein, Sanders, Simon, Salinas, Jansorn, Van Voorhis, Martin та ін., 2019).

- Спільноти, схожі на шкільні та сімейні: «Спільноти, включаючи групи батьків, які працюють разом, створюють можливості, події та програми, *схожі на шкільні*, які зміцнюють, визнають і винагороджують учнів за високий прогрес, креативність, внесок і досконалість. Спільноти також створюють *сімейні* умови, послуги та заходи, щоб сім'ї могли краще підтримувати своїх дітей» (Epstein, Sanders, Simon, Salinas, Jansorn, Van Voorhis, Martin та ін., 2019).

Проведене дослідження засвідчило, що концепція шести типів участі Дж. Л. Епштейн має численних послідовників по всьому світу. Так, С. Т. Linse (2010) досліджує проблеми взаємодії закладу освіти з сім'ями учнів, для яких англійська не є рідною мовою. Дослідниця зазначає, що батьки, які не розмовляють англійською як рідною мовою і які презентують різні культурні групи, можуть ненавмисно бути виключені з повної або навіть часткової участі в шкільній спільноті. Адже існує багато формальних і неофіційних способів контакту шкіл з неангломовними батьками учнів. І не завжди в таких контактах представники закладу освіти враховують всі культурно зумовлені особливості

сімей. Ці контакти, починаючи від записок, надісланих сім'ям додому про футбольний матч, і закінчуючи запрошеннями відвідати конференцію батьків і вчителів, необхідно перевіряти, щоб визначити, чи є вони за своєю природою такими, що виключають, чи культурно чутливими, такими, що залучають (Linse, 2010).

К. Л. Марр і Р. Куттнер (2013) запропонували подвійну структуру розвитку потенціалу для партнерства сім'я–школа. Як зазначають автори, вони замість дорожньої карти пропонують розробникам програм та політик залучення сім'ї компас – переорієнтацію на навчання та розвиток дорослих, що може закласти основу для зміцнення зв'язків із сім'єю та громадою (Марр, Куттнер, 2013, с. 25). Адже для того, щоб партнерство між сім'єю та школою було успішним, дорослі, відповідальні за освіту дітей, мають вчитися та розвиватися так само, як вони підтримують навчання та розвиток серед учнів.

У результаті реалізації запропонованої авторами програми відбулися суттєві зміни:

- Сім'ї розширили свої знання та розуміння того, що їхні діти повинні знати та вміти робити від народження до середньої школи, а також збільшили свій портфель інструментів і заходів, які вони можуть використовувати для покращення навчання своїх дітей.

- Сім'ї мають кращі знання та розуміння освітньої політики та програм, наприклад тих, що пов'язані з особливими потребами.

- Сім'ї покращили власні навички, пов'язані з грамотністю та опануванням мови, отриманням ступеня та професійними навичками.

- Працівники округу та школи покращили свої знання про активи та фонди знань сімей та громад, у яких вони працюють.

- Персонал округу та школи покращив свої знання та розуміння культурно-чутливих практик та педагогіки.

- Працівники округу та школи розширили свій портфель способів зв'язку та побудови поважних і довірливих стосунків із сім'ями (Марр, Куттнер, 2013, с. 26).

М. А. Мусі та Syamsuardi (2020) також досліджують партнерство закладу освіти та сім'ї крізь призму педагогічної просвіти дорослих і аналізують досвід впровадження у закладах дошкільної освіти на Алясці програм з партнерства, спрямованих на підвищення рівня «сімейної грамотності» – покращення здатності батьків підтримувати розвиток грамотності у своїх дітей вдома. Ставлення сім'ї до грамотності є важливою частиною сімейної грамотності, оскільки дорослі та інші діти вдома є потужним зразком для наслідування для дитини. Програми сімейної грамотності частіше пропонуються сім'ям з дітьми дошкільного віку, можливо тому, що існує тенденція до більшої гнучкості державного фінансування дітей до того, як вони вступають до шкільної системи. Проте програми сімейної грамотності, спрямовані на сім'ї дітей шкільного віку, також мали великий вплив на набуття грамотності разом з іншими соціально-емоційними перевагами як для дітей, так і для дорослих (Musí, Syamsuardi, 2020, с. 287).

Здійснений аналіз публікацій зарубіжних авторів показав, що найбільш активними і творчими є послідовники концепції Дж. Л. Епштейн в Австралії.

G. Daniel (2015) в результаті лонгітюдного дослідження в закладах початкової освіти Австралії зафіксував зниження партнерської діяльності між домашнім, шкільним та громадським секторами в міру того, як діти переходили з класу в клас. Також дослідник виявив відмінності в рівнях участі батьків, пов'язані із соціально-економічним статусом і культурним середовищем сім'ї, що також створює проблему для шкіл у сприянні більш рівноправному досвіду партнерства між сім'єю та школою задля підтримки навчання й розвитку дітей.

Важливо зазначити, що Дж. Л. Епштейн також надає короткий опис кількох визначених у дослідницькій літературі подібних можливих негативних тенденцій і шляхів їх подолання:

- «Партнерство, як правило, знижується в різних класах, якщо школи та вчителі не працюють над розробкою та впровадженням відповідних практик партнерства в кожному класі».

- «У середньому наразі більш активно залучаються до партнерства з сім'єю заможні громади, якщо тільки школи та вчителі в економічно скрутних громадах не працюють над розбудовою позитивних партнерських відносин із сім'ями своїх учнів».

- «Школи в більш економічно депресивних громадах концентруються на налагодженні контактів із родинами здебільшого щодо вирішення проблем і труднощів, з якими стикаються їхні діти, якщо вони не працюють над розробкою збалансованих програм партнерства, які також включають контакти та дії щодо позитивних досягнень учнів».

- «Батьки-одинаки, батьки, які працюють поза домом, батьки, які живуть далеко від школи, виявляються в середньому менше залученими до шкільного середовища, якщо тільки школа не організує можливості для сімей займатися волонтерською діяльністю в різний час або в різних місцях та підтримати школу і своїх дітей» (Epstein, Sanders, Simon, Salinas, Jansorn, Van Voorhis, Martin та ін., 2019).

В. Barker і D. Harris (2020) занурюються в тонкощі науково-педагогічної термінології та розводять поняття *Involvement* [з контексту – залучення, участь] і *Engagement* [з контексту – залученість]. Педагоги-дослідники цілеспрямовано зосереджені на діях батьків і сімей, спрямованих на полегшення навчання, а також на партнерстві між сім'ями та школами. Хоча дослідження підтверджують думку про те, що участь батьків і сім'ї в навчанні позитивно впливає на успішність учнів, важливо розрізняти *залучення* батьків до шкільного навчання та *залученість* батьків до навчання їхньої дитини; численними дослідженнями доведено, що *залученість* має найбільший вплив.

Залучення до навчання, на думку авторів, означає дії, які здійснюють батьки та сім'ї, часто на території школи та загалом на запрошення школи, такі як волонтерство в класі, відвідування батьківських зборів, збір коштів для школи та

участь в управлінні школою. Історично склалося так, що дискусії про роль сім'ї в освіті їхніх дітей, як правило, зосереджувалися лише на цих діях, однак це недооцінює величезний вплив, який сім'ї можуть мати на результати навчання своїх дітей.

Дані досліджень часто вказують на те, що найбільшу цінність приносять батьки та сім'ї, які сприяють створенню загальної атмосфери навчання та сприятливого, мотивуючого до навчальної діяльності середовища для дітей.

Під *залученістю батьків і сім'ї до навчання* автори мають на увазі навчання, яке відбувається вдома, на прогулянці, на вечірці, у спільнотах – будь-де, де сім'ї проводять час разом, у повсякденній діяльності. Це було описано як «навчання будь-де та будь-коли».

Автори наголошують, що сьогодні спостерігається набагато ширше використання терміну *залученість*, тоді як в літературі попередніх років більш поширеним було поняття *залучення батьків*. Хоча це виглядає лише як зміна етикеток, дослідники схильні говорити про зміну мислення.

На противагу використанню понять *залучення* та *залученість* як взаємозамінних, як синонімів, у статті вони представлені в континуумі, причому фокус зміщується від *залучення* батьків до школи, до *участі* батьків у навчанні та до *залученості* батьків до навчання своїх дітей (Barker, Harris, 2020).

Фактично за зразком напрацювань Дж. Л. Епштейн та її колег Департамент освіти Уряду Австралії розробив Рамкову схему партнерства між сім'єю та школою – *Family-school partnerships framework*, (Department of education, 2024). Рамкова схема деталізована в низці документів (Department of education and training, 2017a, 2017b, 2018a, 2018c; Department of education, employment and workplace relation, 2008, тощо):

Emerging Priorities Program – Програма нових пріоритетів, що охоплює:

- покращення результатів навчання учнів школи;
- покращення залучення учнів шкіл та їх сімей до шкільної освіти;
- покращення самопочуття керівників шкіл, вчителів та учнів.

Family-School Partnerships Framework: Fact sheets – Концепція сімейно-шкільного партнерства: інформаційні довідки (Department of education and training, 2018b);

Основні принципи рамкової схеми партнерства:

- батьки та сім'я є першими і постійними вихователями своїх дітей;
- навчання триває все життя і відбувається в різних умовах;
- партнерства, школи та шкільні спільноти процвітають, коли цінується та використовує різноманітність та сильні сторони сімей;
- залучення громади розширює відповідальність і ресурси;
- партнерство розвивається із взаємної довіри, поваги та відповідальності;
- партнерства потребують відданого, спільного та творчого керівництва.

Seven key dimensions (сім ключових вимірів), які формують відносини та побудову партнерства [наводиться в редакції Департаменту освіти і навчання Уряду Австралії (Department of education and training, 2018d)]:

1. Спілкуйтесь. Керівники шкіл і вчителі будують стосунки, які заохочують, полегшують і стимулюють участь батьків і сім'ї в навчанні через ефективне спілкування, що:

- є особистим, теплим, частим, культурним і не засуджувачим;
- будує мости між культурами, мовами та освітнім досвідом;
- не припускає, що всі сім'ї спілкуються та тлумачать значення однаково;
- відкрите до сімейних потреб і поглядів;
- чутливо реагує на внесок родини та цінує його;
- використовує різноспрямоване слухання, обмін інформацією та перспективою;
- визнає батьків і сім'ї справжніми партнерами з реальним впливом (Department of education and training, 2018d).

2. Поєднайте навчання вдома та в школі. Співробітники школи, батьки та родини визнають і цінують збіги між домашнім, шкільним та громадським навчальним середовищем і працюють разом, аби:

- розуміти переваги позитивної взаємодії батьків/родини та партнерства сім'ї та школи;
- заохочувати позитивне ставлення до навчання та освітніх прагнень у всіх дітей;
- мати високі та здорові очікування від усіх дітей;
- використовувати навички та знання, які діти приносять із дому до школи та зі школи додому;
- переконатися, що сім'ї добре поінформовані та розуміють успіхи своїх дітей;
- переконатися, що вчителі співпрацюють з батьками/сім'ями в освітніх рішеннях, які стосуються їхніх дітей;
- обмінюватися інформацією та ідеями, щоб допомогти дітям навчатися та забезпечити благополуччя (Department of education and training, 2018d).

3. Створюйте спільноту та ідентичність. Привітні та інклюзивні школи всебічно, цілісно підтримують учнів у розвитку їх почуття ідентичності, особистої компетентності та приналежності. При цьому вони:

- цінують та спираються на шкільні, сімейні та громадські стосунки, культуру та традиції;
- підтримують вчителів у встановленні зв'язків із сім'єю, соціальним і культурним контекстом своїх учнів;
- об'єднують студентів із їхніми громадами для розвитку життєвих навичок і створення соціального та культурного капіталу;
- пов'язують домашній, громадський та культурний контексти зі змістом навчальної програми;
- сприяють міжкультурній обізнаності, вдячності та здатності до спілкування серед шкільного персоналу та сімей;
- адаптують підходи партнерства до сімейних і культурних потреб та інтересів;

- застосовують неосудливий та креативний підхід, щоб охопити всі сім'ї, особливо ті, які менш помітні у формальній освіті своїх дітей;
- використовують залучення сім'ї та громади як ключову стратегію для покращення школи та зміни культури (Department of education and training, 2018d).

4. Визнавайте роль сім'ї. Коли педагогічний колектив школи, батьки та родини цінують свою взаємодоповнювальну роль в освіті та навчанні дітей, вони збільшують свій колективний позитивний вплив. При цьому вони:

- чітко повідомляють про очікування учнів та батьків/сімей від школи та прислухаються до очікувань сімей щодо школи;
- полегшують батькам і сім'ям розуміння шкільних цілей, навчальної програми та соціальних цілей навчання;
- допомагають керівникам і педагогічному колективу школи зрозуміти потреби, очікування та прагнення сім'ї та громади;
- вивчають та розширюють розуміння вчителями та батьками/родиною ролі сім'ї в освіті дітей, у тому числі в різних культурах;
- розпізнають та використовують можливості навчання в домашніх умовах;
- регулярно обговорюють ролі вчителів, сімей і громад у сучасних підходах до навчання;
- демонструють чутливість і співпереживання сімейним цінностям, ставленням, перспективам і турботам;
- розвивають навички спілкування, співпраці, вирішення проблем і конфліктів;
- надають інформацію, ідеї та навчальні можливості для розвитку спроможності батьків і сім'ї та впевненості в залученні та партнерстві в навчанні дітей (Department of education and training, 2018d).

5. Консультуйте щодо прийняття рішень. Інклюзивне прийняття рішень у школі породжує спільну відповідальність і звітність школи з метою:

- зрозуміти та поважати сімейні цінності, інтереси, очікування та прагнення;
- активно вивчати та враховувати думки сімей за межами формальних шкільних структур;
- розробити політику, яка передбачає представництво сім'ї в групах прийняття рішень;
- забезпечити залучення сімей з різним соціальним і культурним походженням до процесів і структур прийняття рішень;
- надавати можливості та ресурси для батьків і сімей для розвитку та формування вмінь, знань і впевненості для участі та активного внеску в прийняття рішень;
- забезпечити прозорі процеси прийняття рішень і своєчасне інформування про їх прогрес і результати (Department of education and training, 2018d).

6. Співпрацюйте за межами школи. Залучення громади збагачує навчання та добробут учнів, а також розширює шкільні та сімейні ресурси, щоб:

- забезпечувати видиме лідерство школи в громаді та моделювати культуру стосунків у шкільній громаді та з партнерами;

- використовувати час на вивчення конкретних потреб учнів і формування спільного розуміння шляхів досягнення бажаних результатів;
- створювати та брати участь у партнерських стосунках, які є взаємовигідними та мають чіткі цілі, ролі та обов'язки;
- забезпечити сумісність шкільних і партнерських цінностей і способів роботи;
- встановлювати або спільно конструювати показники успіху;
- зберігати гнучкість, щоб пристосовуватися до викликів і змін;
- планувати та отримувати доступ до відповідних і адекватних ресурсів;
- планувати сталий розвиток та основні етапи його досягнення (Department of education and training, 2018d).

7. Беріть участь. Сім'ї беруть участь у школах різними способами та роблять багато цінних внесків: участь у шкільних заходах, участь у шкільному навчанні, а також діяльність, яка безпосередньо не пов'язана з навчанням. Важливо:

- цінувати, визнавати та відзначати внесок, який сім'ї роблять, використовуючи свій час, талант, ресурси та мережі;
- визнати, що участь сім'ї в шкільних подіях, заходах і обговореннях допомагає учням адаптуватися під час ключових перехідних періодів, зокрема від дошкільця до початкової школи, початкової школи до середньої та старшої школи, а також старшої школи до життя, праці та післяшкільного навчання;
- створити можливості для того, щоб батьки відчували гостинність школи і почувалися там комфортно;
- створити можливості для участі батьків і сімей у викладацькій та навчальній діяльності;
- заохочувати батьків і сім'ї до конструктивної участі у позашкільних заходах для підтримки інтересів своїх дітей і будувати позитивні стосунки з іншими сім'ями та педагогічним колективом школи.
- пропонувати можливості для навчання та навчання батькам, а також вчителям і батькам разом, щоб розвивати у процесі співпраці їхній потенціал і впевненість (Department of education and training, 2018d).

Як бачимо, австралійські сім'ї ключових вимірів партнерства сім'ї та школи по суті перегукуються з шістьма типами участі Дж. Л. Епштейн. З цього приводу можна говорити про наступність названих підходів. Але не можемо ігнорувати і загальносвітові тенденції, про які, наприклад, пишуть S. Ranson і C. Crouch (2009). Британські дослідники вже у 2009 р. констатували зміну статусу дитини в освітньому процесі: «[Раніше] майже універсальна традиція надання освітніх послуг полягала в тому, щоб убачати об'єкт навчання в дитині у класі школи, ізольованій від соціального оточення. Тепер основна увага зосереджена на створенні більш інклюзивної навчальної спільноти, яка охоплює сім'ю та сусідство, а вчителі, медичні та соціальні працівники співпрацюють, щоб підтримувати всі навчальні потреби всіх дітей протягом усього їхнього життя. Створено більш широкий діапазон результатів навчання, щоб допомогти

молодим людям реалізувати свій потенціал і підвищити свої шанси на успіх у житті. Це: “будьте здорові, будьте в безпеці, насолоджуйтесь і досягайте успіхів, робіть позитивний внесок і досягайте економічного добробуту”» [Ranson, Crouch, 2009, с. 5].

Таке бачення оновлення освіти передбачає необхідність фундаментальних змін у культурі та практиці підтримки освіти дітей та молоді. І повідна роль в організації, реалізації та підтриманні активного статусу партнерства сім'ї та школи належить учителеві, насамперед учителеві початкової школи, де, власне, закладаються основи партнерства, яке надалі має тривати всі роки перебування дитини в школі.

Ірландські дослідники L. O'Toole, J. Kiely, D. McGillicuddy, E. Z. O'Brien та C. O'Keeffe (2019), виявляючи важливі чинники, пов'язані з розвитком значущої участі батьків у навчанні їхніх дітей, з-поміж іншого, зазначають і роль учителів, і роль їхньої підготовки до партнерства з сім'ями учнів. Вчені акцентують на тому, що професійна підготовка майбутніх учителів і подальший безперервний професійний розвиток здатні забезпечити вчителю готовність до розвитку чутливих, відкритих і різноманітних систем спілкування між сім'єю і школою (O'Toole та ін., 2019, с. 66). Зокрема, існує вимога до допрофесійної підготовки та безперервного професійного розвитку щодо надання вчителю можливості подолати культурні розбіжності в процесі встановлення партнерських стосунків з сім'ями учнів, а також надати вчителям стратегії побудови стосунків із різними батьками – різними в мовному, етнокультурному, релігійному соціально-економічному тощо вимірах (O'Toole та ін., 2019, с. 68).

Парадоксально, але певне віддзеркалення ідей концепції шести типів участі Дж. Л. Епштейн знаходимо і в сучасній системі обов'язкової дев'ятирічної шкільної освіти Китайської Народної Республіки. Там ядром широкого партнерства й активної взаємодії школи, сімей учнів і місцевої громади стала шкільна мистецька освіта. Як свідчать результати аналізу нормативно-правової бази сучасного естетичного виховання й мистецької освіти в Китаї (Го Іцязан та ін., 2020; Юр'єва, 2021), держава і уряд приділяють цим напрямом освітньо-виховної роботи з молодим поколінням чималу увагу. Втім, соціально-економічна ситуація в країні далеко не завжди сприяла реалізації амбітних задумів. Після десятиліття «культурної революції» країна довго оговтувалася й відбудовувала вщент зруйновану систему освіти. Варто зауважити, що навіть напередодні нового тисячоліття, у 1999 р. один з нормативних документів, покликаний регулювати систему естетичного виховання й мистецької освіти, вимагав від органів місцевого самоврядування всіляко сприяти естетичному вихованню школярів і для цього використовувати наявну культурну інфраструктуру місцевої громади та створювати нові культурні й мистецькі заклади – музеї, виставки, культурні центри і забезпечувати учням їх вільне відвідування. Тобто планувалося розвивати партнерство школи й місцевої громади для допомоги школі в естетичному вихованні дітей і молоді.

Та вже у 2002 р. школам надійшло розпорядження поєднувати позакласні та позашкільні мистецькі заходи «з побудовою культури студентського містечка

та культури громади, а також мобілізувати й організовувати студентів для активної участі в заходах, які прикрашають культурне середовище шкіл і громад» (Див. Юр'єва, 2021, с. 145). Тим самим документ вперше пропонував не просто залучати до роботи з естетичного виховання потенціал культурно-освітнього середовища закладу освіти, але й цілеспрямовано створювати таке середовище і навіть більше – розширювати його до меж всієї місцевої громади та залучати здобувачів освіти до розбудови й удосконалення культурно-мистецького ландшафту громади. Наголосимо, що така робота мала бути двосторонньою: документ підкреслював, що необхідно отримати підтримку всіх верств суспільства та батьків, щоб створити гарне соціальне та культурне середовище для здорового розвитку учнів (Юр'єва, 2021, с. 145).

У 2020 р. мова вже зайшла про створення, будівництво на базі шкіл за участі місцевої адміністрації нових об'єктів естетико-виховної інфраструктури, а також створення на базі провідних коледжів та університетів різноманітних мистецьких майданчиків – концертних залів, художніх галерей, залів каліграфії, театрів, музеїв тощо – та відкривати їх для місцевої громади, долучаючи до спільного культурного-мистецького простору (Юр'єва, 2021, с. 148).

Отже, в КНР теж розвивається рух за партнерство сім'ї, школи та місцевої громади. Розвивається дещо директивно, «згори», втім сама ідея інтеграції зусиль всіх учасників освітнього процесу на користь місцевій громаді, школі, сім'ї, самим учням в ході розбудови культурно-мистецького простору є безумовно прогресивною.

Ця концепція шести типів участі Дж. Л. Епштейн є однією з найвпливовіших моделей у сфері залучення та партнерства школи, сім'ї та громади.

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У процесі реформування української системи шкільної освіти важливими питаннями все ще залишаються педагогізація батьків, поглиблення співпраці сім'ї зі школою та соціальним середовищем закладу освіти, а отже, їхня активна участь в освітньому процесі та вихованні учнів (Karbowniczek, 2016).

Результати дослідження засвідчили, що в Україні склалась автентична практика освітньої взаємодії всіх учасників освітнього процесу: учнів, сім'ї, школи, місцевої громади. Українські педагоги-теоретики вивчають здебільшого теоретико-методологічні засади партнерської освітньої взаємодії, тоді як зарубіжні віддають перевагу розробленню конкретних практичних шляхів і кроків організації і забезпечення функціонування такої взаємодії.

Партнерська освітня взаємодія з сім'ями учнів та громадою є потужним інструментом у роботі вчителя початкової школи для організації оптимального режиму учіння молодших школярів на перших кроках їхнього шкільного життя, формування загальнонавчальних умінь дітей. Партнерська освітня взаємодія з сім'ями учнів і місцевою громадою буде корисною і вчителю мистецьких дисциплін для активізації емоційно-естетичної сфери особистості школярів,

їхнього мистецького розвитку та різнобічного розвитку засобами мистецької діяльності.

Тому, на нашу думку, доцільно впроваджувати ознайомлення з ідеями концепції шести типів участі Дж. Л. Епштейн та напрацювання її послідовників у процес професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів і вчителів мистецьких дисциплін до реалізації партнерської освітньої взаємодії. Найбільш доцільно це робити під час вивчення педагогічних навчальних дисциплін: загальної педагогіки, теорії виховання, дидактики, порівняльної педагогіки тощо.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в розробці та експериментальній перевірці моделі професійної підготовки майбутніх учителів до реалізації ідей партнерської взаємодії з використанням ідей концепції шести типів участі Дж. Л. Епштейн, а також ідей і досвіду її послідовників під час вивчення навчальних дисциплін педагогічного та мистецько-педагогічного циклів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Басюк, Н. (2019). Партнерська взаємодія вчителя Нової української школи з батьками молодших школярів. У О. Максимова & М. Федорова (Ред.), *Актуальні проблеми та перспективи дошкільної освіти в сучасному освітньому просторі* (с. 7–10). ФОП Левковець. <http://eprints.zu.edu.ua/30232/>
- Безлюдна, В. (2011). Взаємодія школи і сім'ї в США. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, (39(1)), 248–256. https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/39_1/visnuk_33.pdf
- Бобошко, В. І. (2016). Взаємодія школи, сім'ї і громадськості на засадах соціального партнерства (досвід Великої Британії). *Молодий вчений*, (5), 321–325. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_82.
- Бовсунівський, В. М. (2020). Взаємодія школи та сім'ї в естетичному вихованні учнів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*, (75), 29–34. <https://doi.org/10.31392/npu-nc.series5.2020.75.06>
- Ветрова, О. Д. (2016). Забезпечення готовності майбутніх соціальних педагогів до процесу взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки*, (1), 162–166. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2016_1_31
- Ветрова, О. Д. (2017). Особливості підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку у вищих навчальних закладах. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки*, (2), 73–85. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2017_2_10
- Ветрова, О. Д. (2020a). Педагогічні умови підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*, (63), 75–81. <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2020-63-75-81>
- Ветрова, О. Д. (2020b). Проблема підготовки майбутніх соціальних педагогів до взаємодії сім'ї та школи в роботі з обдарованими дітьми молодшого шкільного віку в освітній теорії й практиці. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2(71), 57–63. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-2.10>
- Го Іцзян, Чжан Хао, Чжао Бейбей, & Юр'єва, К. (2020). Нормативна база сучасного естетичного виховання в Китаї. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2020. Вип. 55. С. 102–137. <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2020.55.08>
- Головня, В. О. (2016). Партнерська взаємодія школи та сім'ї як передумова ефективності соціально-педагогічної профілактики жорстокої поведінки підлітків. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки*, (1), 8–14. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2016_1_3
- Гончар, Л. В., & Яценко, Л. В. (2021). Оптимізація взаємодії школи та сім'ї з формування відповідального батьківства у старшокласників на засадах партнерства. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*, 2(1), 51–56. <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-1-2-07>
- Десятник, К. В. (2013). Педагогічні умови ефективної взаємодії сім'ї і школи у вихованні духовності молодших школярів. *Педагогіка, психологія і соціологія*, (1(13)), 234–239. <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/3749>
- Зажарська, Г. П. (2017). Національно-патріотичне виховання учнів початкових класів у взаємодії сім'ї та школи. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*, (7(1)), 146–154. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2017_7\(1\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2017_7(1)_18)

- Кайда, Ю. А. (2016). Інтерактивні форми роботи з батьками учнів початкової школи як ефективний засіб взаємодії школи і сім'ї. *Таврійський вісник освіти*, (4(56)), 221–226. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_43
- Козир, М. В., & Калініченко, Т. В. (2021). Підготовка дітей до навчання в Новій українській школі: Партнерська взаємодія освітніх установ і здобувачів освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, (2(67)), 64–71. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2021.2.8>
- Колишкіна, А. (2017а). Реалізація форм і методів взаємодії школи і сім'ї у формуванні екологічно доцільної поведінки учнів початкової школи. *Педагогічні науки: Теорія, історія, інноваційні технології*, (7(71)), 168–178. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2017.07/168-178>
- Колишкіна, А. П. (2017б). Педагогічні умови формування екологічно доцільної поведінки учнів початкових класів у взаємодії школи і сім'ї. *Молодий вчений*, (2), 498–502. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_2_118
- Копайгора, М., Манжос, В., & Колісник, М. (2022). Школа-родина: консолідація зусиль сім'ї, закладу освіти й громадськості як платформа реалізації виховного простору у Хорольській гімназії. *Імідж сучасного педагога*, (5(206)), 81–86. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-81-86](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-81-86)
- Крохмальна, І. (2015, 10 лютого). Для британських шкіл батьки важливіші за міністерство. ФОКУС. <https://focus.ua/ukraine/324658>
- Куземко, Л. В. (2021). Досвід формування готовності до партнерської взаємодії у майбутніх вчителів початкових класів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах* (78), 198–203. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.78.35>
- Литвин, В. А. (2018). Характеристика сучасних підходів у вихованні у майбутніх учителів початкової школи відповідального ставлення до взаємодії із сім'єю молодшого школяра. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*, (65), 55–60. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24098>
- Маценко, С. Л. (2013). Взаємодія школи та сім'ї у вихованні молодших школярів. *Таврійський вісник освіти*, (3(43)), 140–147. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2013_3_25
- Починок, Є. А. (2023). Партнерська взаємодія як інноваційний компонент Нової української школи. *Academic Studies. Series "Pedagogy"*, (1), 95–102. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.1.14>
- Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року, Розпорядження № 988-р (2016) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#n8>
- Різак, Т. (2012). Взаємодія сім'ї і школи у вихованні громадянськості дітей молодшого шкільного віку. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, (41), 194–199. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2012_41_32
- Роговець, О. В. (2013). *Громадянське виховання молодших школярів у взаємодії сім'ї і школи* (Публікація № 0413U005557) [Автореф. дис. канд. пед. наук, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини]. Національний репозитарій академічних текстів. <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0413U005557>
- Селуянова, М. В. (2013). Особливості організації взаємодії сім'ї та школи у вихованні молодших школярів. *Педагогічний альманах*, (19), 25–33. http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2013_19_6
- Семенова, Н. & Репницька, Д. (2016). Формування здорової особистості дитини молодшого шкільного віку у процесі взаємодії школи і сім'ї. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Педагогічні науки*, (1(2)), 117–124. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/9667>

- Силенко, Н. І. (2023). Організаційно-педагогічні умови формування національно-культурної ідентичності молодших школярів у процесі взаємодії сім'ї та школи: теорія та практика. *Інноваційна педагогіка*, 2(61), 86–192. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.2.37>
- Сиса, О. І. (2016). Взаємодія школи і сім'ї у вихованні та розвитку учнів початкових класів. *Таврійський вісник освіти*, (4(56)), 162–167. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_33
- Слятїна, І. (2013). Взаємодія школи і сім'ї в естетичному вихованні підлітків. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки*, (11), 322–325. <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2336/1/Slyatina.pdf>
- Слятїна, І. О. (2017а). Основні напрями взаємодії школи і сім'ї в музично-естетичному вихованні підлітків. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, (1(56)), 136–140. http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Nauk_visnik-1-56-2017.pdf
- Слятїна, І. О. (2017б). Теоретичне обґрунтування музично-естетичного виховання підлітків в умовах взаємодії школи і сім'ї. *Молодий вчений*, (4(44)), 456–459. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_109
- Стаднік, Н. В. (2013). Інформаційно-просвітницька робота з батьками молодших школярів у взаємодії школи і сім'ї. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, (17(2)), 313–321. <https://zbirnyk.ipv.org.ua/en/archive/product/view/8/190>
- Терещенко, Т. (2015). Соціально-ціннісні основи взаємодії школи і сім'ї в музичному навчанні та вихованні особистості. *Естетика і етика педагогічної дії*, (11), 31–39. <http://dSPACE.pnpu.edu.ua/handle/123456789/4707>
- Трухан, Г. В. (2021). Дослідження проблеми взаємодії школи та сім'ї у Норвегії: тенденції розвитку. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2(80), 151–154. <https://doi.org/10.31392/npu-nc.series5.2021.80.2.31>
- Усатенко, Т. П., & Усатенко, Г. О. (2023). Українська національна школа-родина: розширення обривів. *Імідж сучасного педагога*, (6(213)), 126–135. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-6\(213\)-126-135](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-6(213)-126-135)
- Федірчик, Т., & Дідух, В. (2021). Партнерська взаємодія в системі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. У Н. В. Бахмат, Н. В. Гудима, О. В. Ковальчук & С. З. Романюк (Ред.), *Фахова підготовка вчителя в умовах Нової української школи* (с. 213–231). Міленіум. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2486>
- Фігурний, Ю. (2022). Школа-родина як важливий складник національно-патріотичного виховання української молоді в умовах неоголошеної російсько-української гібридної війни. *Імідж сучасного педагога*, (5(206)), 71–80. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-71-80](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-71-80)
- Харківська, А. (2020). Основні шляхи педагогічної взаємодії школи та сім'ї у вихованні молодших школярів. *Молодь і ринок*, (6–7(185–186)), 57–61. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2020.225738>
- Цуркан, Т. (2017). Модель формування педагогічної культури батьків молодших школярів у взаємодії сім'ї і школи та педагогічні умови її реалізації. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, (23(1)), 218–224. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2017_23\(1\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2017_23(1)_38)
- Юр'єва, К. (2021). Сучасні тенденції розвитку мистецької освіти в Китаї. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2021. Вип. 56. С. 126–166. <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/article/view/8361>
- Янішевська, З. В. (2013). Форми взаємодії сім'ї та школи в сучасній Іспанії. *Вісник Національного університету оборони України*, (4), 178–181. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2013_4_39
- Яров, Т. К. (2020). Педагогіка партнерства: Успішна взаємодія школи та сім'ї. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Педагогіка та психологія"*, (1(11)), 177–180. [https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-1\(11\)-177-180](https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-1(11)-177-180)

- Barker, B., & Harris, D. (2020). *Parent and family engagement: An implementation guide for school communities*. Australian Research Alliance for Children and Youth. <https://www.aracy.org.au/wp-content/uploads/2024/09/ARACY-Parent-and-Family-Engagement-Implementation-Guide.pdf>
- Bauman, Z. (2011) 44 listy ze świata płynnej nowoczesności. Warszawa: Wydawnictwo Literackie.
- Center for Social Organization of Schools. (2009). Johns Hopkins University. School of Education. <https://education.jhu.edu/csos/>
- Daniel, G. (2015). Patterns of parent involvement: A longitudinal analysis of family–school partnerships in the early years of school in Australia. *Australasian Journal of Early Childhood*, 40(1), 119–128. <https://doi.org/10.1177/183693911504000115>
- Department of education. (2024, June 13). *Supporting family-school-community partnerships for learning*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/supporting-family-school-community-partnerships-learning>
- Department of education and training. (2017a). *Factsheet: Building partnerships*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/3677/factsheet-building-partnerships/5358/document/pdf>
- Department of education and training. (2017b). *School assessment tool: Reflection matrix*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/3688/school-assessment-tool/5380/document/pdf>
- Department of education and training. (2018a). *Family-school partnerships framework: Case studies*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/4278/family-school-partnerships-framework-case-studies/6380/document/pdf>
- Department of education and training. (2018b). *Family-school partnerships framework: fact sheets*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/4279/family-school-partnerships-framework-fact-sheets/6382/document/pdf>
- Department of education and training. (2018c). *Family-school partnerships framework: Strategies*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/4280/family-school-partnerships-framework-strategies/6384/document/pdf>
- Department of education and training. (2018d). *Key dimensions of family-school partnerships*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/4281/key-dimensions-family-school-partnerships/6386/document/pdf>
- Department of education, employment and workplace relation. (2008). *Family-school partnerships framework: A guide for schools and families*. Australian Government. <https://issr.uq.edu.au/files/3754/Family-schoolpartnershipsframework.pdf>
- Epstein, J. & Van Voorhis (2012). The changing debate: From assigning homework to designing homework. In S. Suggate and E. Reese (Eds.), *Contemporary debates in child development and education* (pp.263–273). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203115558-41>
- Epstein, J. & Van Voorhis, F. (2001). More than minutes: Teachers' roles in designing homework. *Educational Psychologist*, 36(3), 181–193. http://dx.doi.org/10.1207/S15326985EP3603_4
- Epstein, J. L. & Sheldon, S. B. (2016). Necessary but not sufficient: the role of policy for advancing programs of school, family, and community partnerships. *Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, 2(5), 202–219. <https://doi.org/10.7758/RSF.2016.2.5.10>
- Epstein, J. L., & Sheldon, S. B. (2023). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*. Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9780429400780>
- Epstein, J. L. (1986). *Toward an integrated theory of school and family connections*. (Report – Research/Technical (143). No 3). Center for Research on Elementary and Middle Schools. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED348130.pdf#page=58.29>

- Epstein, J. L. (1987). Toward a theory of family-school connections: Teacher practices and parent involvement. In K. Hurrelmann, F. Kaufmann & F. Lösel (Eds.), *Social Intervention: Potential and Constraints* (c. 121–136). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110850963.121>
- Epstein, J. L. (1988a). *Homework practices, achievements, and behaviors of elementary school students*. (Report – Research/Technical (143). No 26). Center for Research on Elementary and Middle Schools. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED301322.pdf>
- Epstein, J. L. (1988b). How do we improve programs for parent involvement? *Educational Horizons*, 66(2), 58–59. <https://eric.ed.gov/?id=EJ364521>
- Epstein, J. L. (1995). School/Family/Community partnerships: Caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*, 76(9), 701–712. <https://www.proquest.com/docview/218509027?pq-origsite=gscholarvecbl=41842&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Epstein, J. L., Coates, L., Salinas, K. C., Sanders, M. G., & Simon, B. S. (1997). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action*. Corwin Press. <https://eric.ed.gov/?q=ED415003&id=ED415003>
- Epstein, J. L., Sanders, M. G., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R., Van Voorhis, F. L., Martin, C. S., Thomas, B. G., Greenfeld, M. D., Hutchins, D. J., & Williams, K. J. (2019). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action* (4th ed.). Corwin. <https://eric.ed.gov/?id=ED586508>
- Epstein, J. L., & Salinas, K. C. (2004). Partnering with families and communities. *Educational leadership*, 61(8), 12–19. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=c4872d60dabed40d7d813a10076dd6277116806c>
- Karbowniczek, J. (2016) Zasada partnerstwa edukacyjnego w edukacji wczesnoszkolnej. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, 11(2(40)), 71–84. <https://doi.org/10.14632/eetp.2016.11.40.71>
- Kubala-Kulpińska, A. (2024, Czerwiec 26). *Koncepcja Joyce Epstein, czyli partnerstwo w edukacji*. Czasopismo Głos Pedagogiczny | scenariusze oraz artykuły pedagogiczne. <https://www.glospedagogiczny.pl/artykul/koncepcja-joyce-epstein-czyli-partnerstwo-w-edukacji>
- Linse, C. T. (2010). Creating taxonomies to improve school–home connections with families of culturally and linguistically diverse learners. *Education and Urban Society*, 43(6), 651–670. <https://doi.org/10.1177/0013124510380908>
- Mapp, K. L., & Kuttner, P. (2013). *Partners in education: A dual capacity-building framework for family–school partnerships*. SEDL. <https://www2.ed.gov/documents/family-community/partners-education.pdf>
- Musi, M. A., & Syamsuardi. (2020). Implementation of partnership and cooperation programs in early childhood education. In *Proceeding of the International conference on science and advanced technology (ICSAT)* (c. 286–298). <https://typeset.io/pdf/implementation-of-partnership-and-cooperation-programs-in-h3vi3t8g39.pdf>
- National Network of Partnership School. (2022). *Framework of six types of involvement*. <https://ohiofamiliesengage.osu.edu/wp-content/uploads/2022/09/Why-NNPS-Six-Types.pdf>
- National Network of Partnership Schools: *Working Together for Student Success*. (2023). National Network of Partnership Schools | Johns Hopkins University School of Education. <https://nnps.jhucsos.com/>
- O’Toole, L., Kiely, J., Mcgillicuddy, D., O’Brien, E. Z., & O’Keeffe, C. (2019). *Supporting parents parental involvement, engagement and partnership in their children's education during the primary school years*. National Parents Council. <https://researchrepository.ucd.ie/server/api/core/bitstreams/b5177ef0-634c-43a0-80c7-366ebdcc5423/content>

Ranson, S., & Crouch, C. (2009). *Towards a new governance of schools in their making of civil society*. CfBT Education Trust. https://www.researchgate.net/publication/237788079_Towards_a_new_governance_of_schools_in_the_remaking_of_civil_society

REFERENCES

- Basyuk, N. (2019). Partnership interaction of the teacher of the New Ukrainian School with parents of younger schoolchildren. In O. Maksimova & M. Fedorova (Eds.), *Current problems and prospects of preschool education in the modern educational space* (pp. 7–10). NPE Levkovets. <http://eprints.zu.edu.ua/30232/> [in Ukrainian]
- Bezlyudna, V. (2011). Interaction of school and family in the USA. *Psihologo-pedagogični problemi sil's'koї školi*, (39(1)), 248–256. https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_prob_lsilsk_shkolu/39_1/visnuk_33.pdf [in Ukrainian]
- Boboshko, V. I. (2016). Co-operation of school, family and public on the principles of social partnership (experience of Great Britain). *Young Scientist*, (5), 321–325. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_5_82. [in Ukrainian]
- Bovsunivskiy, V. M. (2020). Interaction of school and family in aesthetic education of students. *Naukovyi Chasopys National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Reality and Perspectives*, (75). <https://doi.org/10.31392/npu-nc.series5.2020.75.06> [in Ukrainian]
- Vetrova, O. D. (2016). Ensuring the readiness of future social pedagogues for the process of interaction between family and school in working with gifted children of primary school age. *Research Notes. Series "Psychology and Pedagogy Research" (Nizhyn Mykola Gogol State University)*, (1), 162–166. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2016_1_31 [in Ukrainian]
- Vetrova, O. D. (2017). Peculiarities of intending social workers' training for family and school interaction in the work with gifted children of primary school age in higher educational establishments. *Bulletin of Oleksander Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University. Pedagogical Science*, (2), 73–85. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2017_2_10 [in Ukrainian]
- Vetrova, O. (2020a). Pedagogical conditions of preparation of intended social work teachers for interaction of family and school in work with gifted primary school age children. *The Scientific Issues of Vinnytsia State M. Kotsyubynskiy Pedagogical University. Section: Pedagogics and Psychology*, (63), 75–81. <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2020-63-75-81> [in Ukrainian]
- Vetrova, O. (2020b). The problem of intended social work teachers' preparation for the interaction of family and school in work with gifted children of primary school age in educational theory and practice. *Pedagogy of the Formation of a Creative Person in Higher and Secondary Schools*, 2(71), 57–63. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-2.10> [in Ukrainian]
- Guo Yijiang, Zhang Hao, Zhao Beibei, & Yuryeva, K. (2020). Normative base of modern aesthetic education in China. *Zasobi navčal'noj ta naukovo-doslidnoї roboti*. 2020. № 55. P. 102–137. <https://doi.org/10.34142/2312-1548.2020.55.08> [in Ukrainian]
- Golovnya, V. O. (2016). Partnership interaction between school and family as a prerequisite for the effectiveness of socio-pedagogical prevention of violent behavior of teenagers. *Research Notes. Series "Psychology and Pedagogy Research" (Nizhyn Mykola Gogol State University)*, (1), 8–14. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2016_1_3 [in Ukrainian]
- Honchar, L. V., & Yatsenko, L. V. (2021). Optimization of the interaction between school and family for the formation of responsible paternity in senior pupils on the partnership. *Herald of Zaporizhzhia National University. Pedagogical Sciences*, 2(1), 51–56. <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-1-2-07> [in Ukrainian]

- Desyatnyk, K. (2013). Pedagogical conditions of interaction between family and school in the education of younger pupils spirituality. *Pedagogy, Psychology and Sociology*, (1(13)), 234–239. <http://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/3749> [in Ukrainian]
- Zazharskaya, A. (2017). National-patriotic education of pupils of initial classes in the interaction of family and school. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University. Pedagogical Sciences*, (7(1)), 146–154. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2017_7\(1\)_18](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2017_7(1)_18)
- Kaida, Yu. A. (2016). Interactive forms of work with parents of elementary school students as an effective means of interaction between school and family. *Tavriyskyi Bulletin of Education*, (4(56)), 221–226. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_43 [in Ukrainian]
- Kozyr, M., & Kalinichenko, T. (2021). Preparing of children for learning at New Ukrainian school: Partnership interaction of educational institutions and applicants for education. *Continuing Professional Education: Theory and Practice*, (2(67)), 64–71. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2021.2.8> [in Ukrainian]
- Kolyshkina, A. (2017). Implementation of forms and methods of interaction between school and family in formation of the environmentally expedient behavior of the primary school pupils. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, (7(71)), 168–178. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2017.07/168-178> [in Ukrainian]
- Kolyshkina, A. P. (2017). Pedagogical conditions of conduct environmentally viable primary school pupils in cooperation schools and families. *Young Scientist*, (2), 498–502. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_2_118 [in Ukrainian]
- Kopaihora, M., Manzhos, V., & Kolisnyk, M. (2022). School-family: Consolidation of the efforts of the family, the educational institution, and the public as a platform for the implementation of the educational space in Khorol gymnasium. *Image of the Modern Pedagogue*, (5(206)), 81–86. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-81-86](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-81-86) [in Ukrainian]
- Kuzemko, L. (2021). Experience of formation of readiness for partnership interaction in future elementary school teachers. *Pedagogy of the Formation of a Creative Person in Higher and Secondary Schools*, (78), 198–203. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.78.35> [in Ukrainian]
- Lytvyn, V. A. Characterizing modern approaches of training future primary school teachers to have responsible attitude to cooperate with families of primary school students. *Naukpyvi Chasopys National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Science: Realias and Perspectives*, (65), 55–60. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/24098> [in Ukrainian]
- Matsenko, S. L. (2013). Interaction of school and family in education of younger schoolchildren. *Tavriyskyi Bulletin of Education*, (3(43)), 140–147. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2013_3_25 [in Ukrainian]
- Pochynok, Y. A. (2023). Partnership as an innovative component of the New Ukrainian school. *Academic Studies. Series “Pedagogy”*, (1), 95–102. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2023.1.14> [in Ukrainian]
- Rizak, T. (2012). Interaction between family and school in education of citizenship of primary school age children. *Psihologo-pedagogični problemi sil's'koï školi*, (41), 194–199. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2012_41_32 [in Ukrainian]
- Rogovetz, O. V. (2013). *Civil upbringing of junior pupils in co-operation of family and school*. (Publication No. 0413U005557) [Abstract of the dissertation of the Candidate of Pedagogical Sciences, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University]. National repository of academic texts. <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0413U005557> [in Ukrainian]
- Seluyanova, M. V. (2013). Interaction between family and school as a pedagogical problem. *Pedagogical Almanac*, (19), 25–33. http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2013_19_6 [in Ukrainian]

- Semenova, N. & Repnytska, D. (2016). The formation of healthy personality of the child of primary school in the process of interaction of school and family. *Naukovyi visnyk Shkhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriya Pedagogichni nauky*, (1(2)), 117–124. <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/9667> [in Ukrainian]
- Sylenko, N. I. (2023). Organizational and pedagogical conditions for the formation of national and cultural identity of younger schoolchildren in the process of interaction between family and school: Theory and practice. *Innovate Pedagogy*, 2(61), 186–192. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/61.2.37> [in Ukrainian]
- Sysa, O. I. (2016). Interaction of school and family in education and development of primary school students. *Tavriyskyi Bulletin of Education*, (4(56)), 162–167. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2016_4_33 [in Ukrainian]
- Slyatina, I. (2013). The interaction of the school and the family in the aesthetic training of adolescents. *The Sources of Pedagogical Skills. Series: Pedagogical Science*, (11), 322–325. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/2336/1/Slyatina.pdf> [in Ukrainian]
- Slyatina, I. O. (2017a). Main directions of cooperation between school and family in musical and aesthetic education of adolescents. *Scientific Bulletin of V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University. Pedagogical Sciences*, (1(56)), 36–140. http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Nauk_visnik-1-56-2017.pdf [in Ukrainian]
- Slyatina, I. O. (2017b). The theoretical justification of musical and aesthetic education of adolescents in the conditions of interaction of school and family. *Young Scientist*, (4(44)), 456–459. http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_109 [in Ukrainian]
- Kharkivska, A. (2020). Main ways of pedagogical interaction between school and family in the education of young schoolchildren. *Youth & Market*, (6–7(185–186)), 57–61. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2020.225738> [in Ukrainian]
- Stadnik N. V. (2013). Informatively-elucidative work with parents of junior pupils in co-operation of family and school. *Theoretical and Methodical Problems of Children and Youth Education*, (17(2)), 313–321. <https://zbirnyk.ipv.org.ua/en/archive/product/view/8/190> [in Ukrainian]
- Tereshchenko, T. (2015). Socio-axiological basis of the interaction between school and family in the musical training and education of the individual. *Aesthetics and Ethics of Pedagogical Action*, (11), 31–39. <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/4707> [in Ukrainian]
- Trukhan, H. V. (2021). The study of the problem of school-family interaction in Norway: Tendencies of development. *Naukpyvi Chasopys National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Reality and Perspectives*, 2(80), 154–159. <https://doi.org/10.31392/npu-nc.series5.2021.80.2.31> [in Ukrainian]
- Usatenko, G., & Usatenko, T. (2023). Ukrainian national family school: Expanding horizons. *Image of the Modern Pedagogue*, (6(213)), 126–135. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-6\(213\)-126-135](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-6(213)-126-135) [in Ukrainian]
- Fedirchuk, T., & Didukh, V. (2021). Partnership interaction in the system of professional training of future primary school teachers. In N. Bakhmat, N. Gudyma, O. Kovalchuk, S. Romanyuk (Eds.) *Professional training of primary school teachers in the conditions of the New Ukrainian School* (p. 213–221). Millennium. <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/2486> [in Ukrainian]
- Fihurnyi, Y. (2022). School-family as an important component of the national and patriotic education of Ukrainian youth in the conditions of the undeclared russian-ukrainian hybrid war. *Image of the Modern Pedagogue*, (5(206)), 71–80. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-71-80](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-71-80) [in Ukrainian]
- Tsurkan, T. (2017). Model of forming pedagogical culture of junior pupils' parents in the interaction of family and school and pedagogical conditions of its implementation. *Pedagogical Education: Theory and Practice*, (23(1)), 218–224. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2017_23\(1\)_38](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppo_2017_23(1)_38) [in Ukrainian]

- Yuryeva, K. (2021). Modern trends in the development of art education in China. *Zasobi navchal'noj ta naukovo-doslidnoi roboti*. 2021. № 56. P. 126–166. <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/sciencemeans/article/view/8361> [in Ukrainian]
- Yanishevskaya, Z. V. (2013). Forms of interaction between family and school in contemporary Spain. *The Bulletin of National Defence University of Ukraine*, (4), 178–181. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnaou_2013_4_39 [in Ukrainian]
- Yarov, T. K. (2020). Partnership pedagogy: Successful school-family interaction. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University Series "Pedagogy and Psychology"*, 1(11), 177–180. [https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-1\(11\)-177-180](https://doi.org/10.31339/2413-3329-2020-1(11)-177-180) [in Ukrainian]
- Barker, B., & Harris, D. (2020). *Parent and family engagement: An implementation guide for school communities*. Australian Research Alliance for Children and Youth. <https://www.aracy.org.au/wp-content/uploads/2024/09/ARACY-Parent-and-Family-Engagement-Implementation-Guide.pdf>
- Bauman, Z. (2011) 44 listy ze świata płynnej nowoczesności. Warszawa: Wydawnictwo Literackie.
- Center for Social Organization of Schools*. (2009). Johns Hopkins University. School of Education. <https://education.jhu.edu/csos/>
- Daniel, G. (2015). Patterns of parent involvement: A longitudinal analysis of family-school partnerships in the early years of school in Australia. *Australasian Journal of Early Childhood*, 40(1), 119–128. <https://doi.org/10.1177/183693911504000115>
- Department of education. (2024, June 13). *Supporting family-school-community partnerships for learning*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/supporting-family-school-community-partnerships-learning>
- Department of education and training. (2017a). *Factsheet: Building partnerships*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/3677/factsheet-building-partnerships/5358/document/pdf>
- Department of education and training. (2017b). *School assessment tool: Reflection matrix*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/3688/school-assessment-tool/5380/document/pdf>
- Department of education and training. (2018a). *Family-school partnerships framework: Case studies*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/4278/family-school-partnerships-framework-case-studies/6380/document/pdf>
- Department of education and training. (2018b). *Family-school partnerships framework: fact sheets*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/4279/family-school-partnerships-framework-fact-sheets/6382/document/pdf>
- Department of education and training. (2018c). *Family-school partnerships framework: Strategies*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/4280/family-school-partnerships-framework-strategies/6384/document/pdf>
- Department of education and training. (2018d). *Key dimensions of family-school partnerships*. Australian Government. <https://www.education.gov.au/download/4281/key-dimensions-family-school-partnerships/6386/document/pdf>
- Department of education, employment and workplace relation. (2008). *Family-school partnerships framework: A guide for schools and families*. Australian Government. <https://issr.uq.edu.au/files/3754/Family-schoolpartnershipsframework.pdf>
- Epstein, J. & Van Voorhis (2012). The changing debate: From assigning homework to designing homework. In S. Suggate and E. Reese (Eds.), *Contemporary debates in child development and education* (pp.263–273). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203115558-41>
- Epstein, J. & Van Voorhis, F. (2001). More than minutes: Teachers' roles in designing homework. *Educational Psychologist*, 36(3), 181–193. http://dx.doi.org/10.1207/S15326985EP3603_4
- Epstein, J. L. & Sheldon, S. B. (2016). Necessary but not sufficient: the role of policy for advancing programs of school, family, and community partnerships. *Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences*, 2(5), 202–219. <https://doi.org/10.7758/RSF.2016.2.5.10>

- Epstein, J. L., & Sheldon, S. B. (2023). *School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools*. Taylor & Francis Group. <https://doi.org/10.4324/9780429400780>
- Epstein, J. L. (1986). *Toward an integrated theory of school and family connections*. (Report – Research/Technical (143). No 3). Center for Research on Elementary and Middle Schools. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED348130.pdf#page=58.29>
- Epstein, J. L. (1987). Toward a theory of family-school connections: Teacher practices and parent involvement. In K. Hurrelmann, F. Kaufmann & F. Lösel (Eds.), *Social Intervention: Potential and Constraints* (c. 121–136). De Gruyter. <https://doi.org/10.1515/9783110850963.121>
- Epstein, J. L. (1988a). *Homework practices, achievements, and behaviors of elementary school students*. (Report – Research/Technical (143). No 26). Center for Research on Elementary and Middle Schools. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED301322.pdf>
- Epstein, J. L. (1988b). How do we improve programs for parent involvement? *Educational Horizons*, 66(2), 58–59. <https://eric.ed.gov/?id=EJ364521>
- Epstein, J. L. (1995). School/Family/Community partnerships: Caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*, 76(9), 701–712. <https://www.proquest.com/docview/218509027?pq-origsite=gscholarvecbl=41842&fromopenview=true&sourcetype=Scholarly%20Journals>
- Epstein, J. L., Coates, L., Salinas, K. C., Sanders, M. G., & Simon, B. S. (1997). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action*. Corwin Press. <https://eric.ed.gov/?q=ED415003&id=ED415003>
- Epstein, J. L., Sanders, M. G., Simon, B. S., Salinas, K. C., Jansorn, N. R., Van Voorhis, F. L., Martin, C. S., Thomas, B. G., Greenfeld, M. D., Hutchins, D. J., & Williams, K. J. (2019). *School, family, and community partnerships: Your handbook for action* (4th ed.). Corwin. <https://eric.ed.gov/?id=ED586508>
- Epstein, J. L., & Salinas, K. C. (2004). Partnering with families and communities. *Educational leadership*, 61(8), 12–19. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=c4872d60dabed40d7d813a10076dd6277116806c>
- Karbowniczek, J. (2016) Zasada partnerstwa edukacyjnego w edukacji wczesnoszkolnej. *Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce*, 11(2(40)), 71–84. <https://doi.org/10.14632/eetp.2016.11.40.71>
- Kubala-Kulpińska, A. (2024, Czerwiec 26). *Koncepcja Joyce Epstein, czyli partnerstwo w edukacji*. Czasopismo Głos Pedagogiczny | scenariusze oraz artykuły pedagogiczne. <https://www.glospedagogiczny.pl/artykul/koncepcja-joyce-epstein-czyli-partnerstwo-w-edukacji>
- Linse, C. T. (2010). Creating taxonomies to improve school–home connections with families of culturally and linguistically diverse learners. *Education and Urban Society*, 43(6), 651–670. <https://doi.org/10.1177/0013124510380908>
- Mapp, K. L., & Kuttner, P. (2013). *Partners in education: A dual capacity-building framework for family–school partnerships*. SEDL. <https://www2.ed.gov/documents/family-community/partners-education.pdf>
- Musi, M. A., & Syamsuardi. (2020). Implementation of partnership and cooperation programs in early childhood education. In *Proceeding of the International conference on science and advanced technology (ICSAT)* (c. 286–298). <https://typeset.io/pdf/implementation-of-partnership-and-cooperation-programs-in-h3vi3t8g39.pdf>
- National Network of Partnership School. (2022). *Framework of six types of involvement*. <https://ohiofamiliesengage.osu.edu/wp-content/uploads/2022/09/Why-NNPS-Six-Types.pdf>
- National Network of Partnership Schools: Working Together for Student Success*. (2023). National Network of Partnership Schools | Johns Hopkins University School of Education. <https://nnps.jhucsos.com/>

- O'Toole, L., Kiely, J., McGillicuddy, D., O'Brien, E. Z., & O'Keeffe, C. (2019). *Supporting parents parental involvement, engagement and partnership in their children's education during the primary school years*. National Parents Council. <https://researchrepository.ucd.ie/server/api/core/bitstreams/b5177ef0-634c-43a0-80c7-366ebdcc5423/content>
- Ranson, S., & Crouch, C. (2009). *Towards a new governance of schools in there making of civil society*. CfBT Education Trust. https://www.researchgate.net/publication/237788079_Towards_a_new_governance_of_schools_in_the_remaking_of_civil_society

Катерина Біницька

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки,
Хмельницька гуманітарно-педагогічна
академія
м. Хмельницький, Україна;

професор кафедри педагогіки
факультету гуманітарних і соціальних наук,
Університет Бельсько-Бяла
м. Бельсько-Бяла, Польща

Kateryna Binytska

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Pedagogy,
Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical
Academy
Khmelnytskyi, Ukraine

Professor of the Department of Pedagogy,
Faculty of Humanities and Social Sciences
University of Bielsko-Biala
Bielsko-Biala, Poland

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2111-5275>
email: rfn.yz87@gmail.com

Катерина Юр'єва

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музичного мистецтва,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

Kateryna Yuryeva

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
professor of the Music Art Department,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical
University,
Kharkiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6403-9973>
email: yuryeva.ka@i.ua

Лариса Беземчук

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри музичного мистецтва,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

Larysa Bezemchuk

Candidate of Pedagogic sciences, Associate
Professor, Assistant Professor of the Music Art
Department,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical
University,
Kharkiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9745-6594>
email: blv2007@ukr.net